

Úvodní poznámky

„Daniel byl jedním z nejvýznamnějších proroků; byl dokonce tak významný, že už za svého života si získal uznání a obdiv králů i obyčejných lidí. Přestože již nežije, stále nás oslovuje, protože napsal knihu, která se bude číst až do konce času. Na jejím základě věříme, že Daniel hovořil s Bohem.“¹ Tato slova napsal židovský historik Josephus Flavius, který žil v Římě v prvním století před naším letopočtem. Jeho výrok vychází z přesvědčení Hebrejů, že posvátné spisy byly zpravidla spojovány s důležitými lidmi, protože to posilovalo jejich autoritu. Tak je například Mojžíš spojován s Pentateuchem, král David se Žalmy a jeho syn Šalomoun s biblickou mudroslovnou literaturou.² Autorství Daniela potvrzuje řada výroků, které se nacházejí v samotné knize.

V kontextu Bible je moudrost úzce propojená se životem a učením moudrých mužů a žen, od kterých se očekávalo, že se stanou příkladem toho, jak ji uplatňovat v každodenním životě. Stejně tak nelze oddělit biblické proroctví od úřadu proroka, který zastával úlohu duchovního vůdce lidu a byl Božím mluvčím. Božím zjevení proto můžeme nejlépe porozumět tak, že ho vnímáme v kontextu člověka, který ho původně obdržel. Slavný židovský spisovatel Abraham Joshua Heschel to vyjádřil výstižně: „Význam proroků Izraele nespočívá pouze v tom, co říkali, ale také v tom, kým byli. Nedokážeme plně pochopit to, co nám chtějí říci, pokud aspoň do určité míry neporozumíme tomu, co prožívali.“³

Ke studiu Bible obecně a zvláště Danielovy knihy je však možné zaujmout i naprosto odlišný přístup. Některé komentáře ke knize Daniel začínají základním předpokladem, že „Daniel není historickou postavou, je pouze fikcí vytvořenou autorem nebo autory této knihy“⁴. Jiné komentáře podporují „konsensus moderních kritických badatelů“, kteří považují „příběhy o Danielovi a jeho přátelích za legendární postavy. Podle nich tento hrdina s největší pravděpodobností nikdy nežil“.⁵ Přistupovat ke knize Daniel, jejímu textu a poselství tímto nebo podobným způsobem je sice možné, ale naštěstí to není jediný způsob, jak ji lze studovat. Tento komentář se drží tradičního pohledu na autorství a datování knihy Daniel, který vychází ze samotné Bible.

Tradiční přístup ke knize Daniel vyrůstá z předpokladu, že muž, který se jmenoval Daniel, napsal svou knihu v šestém století př. n. l. Dokončena pak byla buď na konci Novobabylónské říše, nebo na úplném počátku Médo-Perské říše (více v částech Poznámky a Výklad Da 1,21). I když je tradiční přístup založen na informacích, které se nacházejí přímo v biblickém textu, někteří badatelé zpochybňují historickou věrohodnost určitých výroků knihy, které hovoří o historických událostech a osobách. Tvrdí, že některé lingvistické prvky v textu byly napsány až mnohem později. Podle jejich názoru se v knize také nacházejí určité stylistické a teologické rozpory.

Tyto názory samozřejmě vzbudily reakci. Učenci, kteří zaujímají tradiční přístup, v minulosti napsali odborně i populárně zaměřená díla ve snaze dokázat, že kniha Daniel zapadá do kontextu novobabylónské doby s možnými malými redakčními a opisovačskými úpravami z pozdější doby. Obhájci tradičního datování tedy přinesli odpovědi na historické, lingvistické,

stylistické a teologické otázky, které se týkaly datování a autorství knihy.⁶ Joyce Baldwin však poukázal na to, že nejsilnějším důkazem ve prospěch autenticity Danielova díla můžeme najít v knize samotné.⁷

Knih, kterou držíte v ruce, považuje příběh Danielova života a víry v Boha za nejdůležitější faktor pro jasné pochopení poselství této biblické knihy. Kontext tradičních afroasijských kultur, který se velmi podobá i světu Bible, podporuje závěr, že v oblasti náboženské a didaktické literatury je vyučování daleko účinnější, pokud je potvrzeno životním příkladem, než představení pouhých teoretických konceptů nebo abstraktních idejí. V současnosti se začínají objevovat podobné tendence. Proto je potřeba uvést přehled Danielova života dříve, než se budeme zabývat jeho knihou a jejím poselstvím.

Danielův život a působení

Hlavním zdrojem informací o Danielovi je Bible. Daniel musel bydlet v hlavním judském městě Jeruzalémě nebo v jeho okolí, protože byl příslušníkem izraelského „královského potomstva a šlechty“ (Da 1,3). Narodil se pravděpodobně několik roků před událostmi z roku 622 př. n. l., který byl osmnáctým rokem panování krále Jóšijáše v Judsku.

Druhá kniha Paralipomenon 34 a 35 popisuje Jóšijáše jako dobrého krále, jehož činy se naprosto odlišovaly od vlády jeho otce Amóna a dědy Menašeho. Autor letopisů začíná těmito slovy: „Ještě jako mladík se začal dotazovat na slovo Boha svého otce Davida“ (2Pa 34,3). Duchovní oživení, které bylo výsledkem jeho osobní zbožnosti a oddanosti Bohu, se častokrát označuje jako „Jóšijášovy reformy“. Jóšijáš také očistil Judsko a Jeruzalém od model, pohanských posvátných předmětů a oltářů. Vrcholem náboženské reformy byla událost, kdy kněží v chrámě našli ztracenou „knihu zákona Mojžíšova“. Tento významný okamžik vedl krále k obnově „smlouvy před Hospodinem“ (2Pa 34,31) a k obnově slavení svátku Pesach. Kronikář poznamenává, že „v Izraeli nebyl takový hod beránka slaven ode dnů proroka Samuela; ani žádný z izraelských králů neslavil takový hod beránka, jaký slavil Jóšijáš, kněží, lévijci a celý Juda i přítomní Izraelci a obyvatelé Jeruzaléma“ (2Pa 35,18).

Avšak právě v době, kdy začal Daniel dospívat, dopadla na Judské království tragédie. Král Jóšijáš zemřel v boji na pláni Megido poté, co se nemoudře rozhodl bojovat s egyptským králem Nekó. Judský lid oplakával Jóšijášovu smrt a prorok Jeremjáš složil pro tuto příležitost „Pláč“. Tato tragédie musela v životech mnoha Judejců, včetně Daniela a jeho rodiny, vyvolat hlubokou duchovní krizi.

Další tragédie dopadla na Danielův národ jen o několik roků později. V roce 605 př. n. l. přitáhli Babylóňané, dobyli Jeruzalém a odvěkli zajatce. Biblický záznam naznačuje, že svým náboženským odpadnutím zmařili judští králové Jóšijášovu náboženskou reformu a v zemi se znovu rozmohla modloslužba. To platilo o Jóšijášových synech Jóachazovi (2Kr 23,31.32) a Jójakimovi (2Kr 23,34), stejně jako o Jójakinovi (2Pa 36,9) a Sedekjášovi (2Pa 36,11), o nichž je řečeno, že „páchali zlé v očích Hospodina“. V 2Pa 36,15.16 je zaznamenáno: „Hospodin, Bůh jejich otců, k nim nepřetržitě posílal své posly, protože měl soucit se svým lidem i se svým příbytkem. Oni však Boží posly zesměšňovali, pohrdali jeho slovy a jeho proroky prohlašovali za podvodníky, takže Hospodinovo rozhořčení dolehlo na jeho lid a nebyl, kdo by ho zhojil.“ Daniel byl jedním ze zajatců, kteří byli odvedeni z Jeruzaléma do Babylónu. V této době měl s největší pravděpodobností mezi patnácti a osmnácti roky.

Tyto dvě tragédie musely mít na Danielův život a víru v Boha zásadní vliv. Řídí stále Bůh jejich předků okolnosti? Co se bude dále odehrávat s věrnými lidmi v hlavním městě říše? Najde dost sil, aby dokázal povzbuzovat své přátele k věrnosti v tomto nepřátelském prostředí? Svítala nějaká naděje v budoucnosti pro Hebreje, kteří byli Božím vyvoleným lidem? A co bude s lidem, který žil v Babylóně — mohou si ještě připomínat moc a dobrotu pravého Boha? Dá jim ještě Bůh příležitost k pokání, aby se k němu navrátili? (Jr 51,9; srov. Ex 7,5; Jon 3,10)

Danielova kniha odhaluje, že běžným zvykem Daniela v Babylóně bylo, že se modlil „třikrát denně“ (Da 6,10). Avšak v době krize a velké duchovní potřeby studoval prorocké svitky a potom se „obrátil k Panovníku Bohu, aby ho vyhledal modlitbou a prosbami o smilování v postu, zíněném rouchu a popelu“ (Da 9,3). Občas prodlužoval tento strohý život na celé týdny, během kterých přijímal velmi prostou stravu (Da 10,2,3). Některé pasáže z knihy Daniel naznačují, že pozorně a s modlitbami studoval Pentateuch a svitek proroka Izajáše, což na něj mělo pozitivní vliv. Avšak život a učení proroka Jeremjáše, Danielova současníka, ovlivnily jeho život víc než jakákoliv jiná část Písma.

Jeremjáš byl starší než Daniel a vykonával svoji dlouhou službu v Jeruzalémě. Hrál klíčovou roli v Jóšijášových reformách. Složil také biblickou knihu „Pláč“ k jeho pohřbu. Jeremjáš byl častokrát v domácím nebo skutečném vězení, dokonce ho vhodili do cisterny. Když babylónská armáda obsadila Jeruzalém, byl prorok omylem uvězněn a svázán řetězy se zbytkem zajatců, ovšem pouze do doby, než ho později propustili (Jr 40). Přesto však bylo jeho poselství od počátku národní krize nadějně a směřovalo k budoucí obnově věrného pozůstatku (kapitoly 30 a 31). Jeremjášův vliv na některé z hebrejských zajatců v Babylóně (tedy i na Daniela a jeho přátele) pocházel ze slavného dopisu zajatcům, který je zaznamenán ve 29. kapitole jeho knihy. Je v něm napsáno: „Stavějte domy a bydlete v nich, vysazujte zahrady a jezte jejich plody. Berte si ženy, plodte syny a dcery..., rozmnožujte se tam (v Babylóně), ať vás neubývá. Usilujte o pokoj toho města, do něhož jsem vás přestěhoval, modlete se za ně k Hospodinu, neboť v jeho pokoji i vy budete mít pokoj“ (Jr 29,5–7). Jinými slovy, během sedmdesáti let zajetí měli zajatci žít normální život v Babylóně a mít vůči tomuto městu pozitivní postoj.

Toto poselství bylo přesným opakem toho, co lidu říkali Jeremjášovi oponenti, kteří se sami prohlašovali za proroky. Jedním z nich byl Chananjáš. Tito „proroci“ hlásali, že zajetí skončí brzy, pravděpodobně během roku nebo dvou (Jr 28,11; 29,8,9). Proto také zakazovali číst prorockví Jeremjáše, kterého představovali jako zrádce, a jeho poselství při různých příležitostech uváděli jako základ k jeho obvinění (Jr 26,11; 32,3; 37,13; 38,4). Avšak ti, kdo věřili, že je k prorockému úkolu povolal Hospodin, nepochybovali o tom, že Bůh ve stanovaný čas vládu Babylónu ukončí (Jr 50 a 51). Potom bude vysvobozen pozůstatek Božího lidu, který se vrátí do Palestiny (Jr 30 a 31). Bůh měl vše ve svých rukou, vládl i nad Babylónem. Kromě toho Jeremjáš při více příležitostech nazval babylónského krále služebníkem Hospodina (Jr 25,9; 27,6). Tato skutečnost vysvětluje, proč Daniel při popisu obsazení Jeruzaléma Babylóňany konstatuje, že „Panovník vydal“ judského krále a lid do rukou Nebúkadnesara (Da 1,2).

Je tedy zřejmé, že Jeremjášův vliv výrazně formoval Danielův pozitivní postoj vůči Babylónu. Rozhodl se, že nebude veškerý čas sedět „u babylónských řek“ a plakat nad tragédií, která postihla Sijón (Ž 137). Rozhodl se také, že nebude věřit falešným prorokům a těm, kdo je podporovali v jejich prorockých spekulacích nebo v politických aktivitách. Daniel se namísto toho podvolil Boží Prozřetelnosti a stal se Božím svědkem, který všude vyprávěl o své víře — i v královském paláci. V tomto úsilí podporoval i svoje tři hebrejské přátele, kteří se s ním modlili, zvláště v době krizí (Da 2,17,18).

Daniel se v Babylóně stal profesionálním mudrcem. Jak to vyjádřila babylónská královna, Daniel byl „osvícený a zběhlý v moudrosti, která je jako moudrost bohů“, takže král ho ustanovil „nejvyšším z věstců, zaklánačů, hvězdopравců a planetářů“ (Da 5,11). Daniel obdržel od Boha výjimečnou schopnost „porozumět všem viděním a snům“ (Da 1,17), takže mu „žádné tajemství nedělalo potíže“ (Da 4,6). Daniel nejméně při třech příležitostech vyřešil problém, který nedokázal rozluštit žádný jiný moudrý člověk. Kromě toho jako vysoce postavený státník „vynikal nad říšské vládce i satrapy“ svými výjimečnými kvalitami (Da 6,3). Daniel se v Babylóně stal blízkým přítelem samotného vladaře, jeho přítomnost v paláci krále „zbavovala starosti a byla pro něj přínosem“ (Da 4,4) — zvláště v době krizí. Nejdůležitější však bylo, že si Bůh Daniela povolal jako svého proroka, aby sloužil Božímu lidu v zajetí. Když k němu ve vidění přišel nebeský posel, řekl Danielovi, že „je vzácný Bohu“ (Da 9,23).

Úvodní kapitola (Da 1,1-21)

První kapitola Danielovy knihy tvoří úvod, který „zasazuje celou knihu do historického rámce“.¹ Někteří badatelé se domnívají, že tato kapitola byla původně napsaná v aramejštině s cílem představit kapitoly 2–7.² Vhodnější je však chápat tuto kapitolu jako úvod celé Danielovy knihy. Její silný příběh vytváří zázemí pro celý její další obsah a současně slouží jako shrnutí poselství celé knihy.³ Existuje názor, že v ní je možné najít zárodek všeho, co sděluje zbytek knihy. „V úvodní pasáži nacházíme všechna hlavní témata, která budou rozvinuta v příbězích a viděních.“⁴ Nejdůležitějším tématem této kapitoly je zkouška věrnosti a vítězství věrných mužů.

Událost, kterou popisuje úvod kapitoly, se datuje do roku 605 před naším letopočtem. Upřednostňujeme tento přístup před názorem některých učenců, kteří úvodní pasáž považují pouze za „přiblížení různých vzdálených událostí, které v šestém století nakonec vyústily v rozptýlení Izraelců“.⁵ Tento rok se do historie zapsal díky bitvě, v níž šlo o získání nadvlády nad egyptskou vojenskou základnou v Karkemíši, která ležela nedaleko řeky Eufrat. Tato vojska spolu bojovala už před několika lety u Háranu. V bitvě u Karkemíše se střetla egyptská vojska s babylónskou armádou (v alianci s Médy) ve snaze získat nadvládu nad Syropalestinou. Egypťané nakonec utrpěli porážku a stáhli se na jih (Jr 46,2) s armádou, kterou Ezechiel nazval „nejkrutějšími ze všech národů“ (Ez 32,12; srov. 30,11; 31,12).

Oficiální babylónští kronikáři do těchto událostí vnášejí nové, cenné pohledy:

Během dvacátého prvního roku své vlády byl král Nabopolasar (Akad) ve své zemi. Jeho nejstarší syn, korunní princ Nebúkadnesar, shromáždil (babylónskou) armádu a vydal jí rozkaz k pochodu na Karkemíš, který ležel na břehu řeky Eufrat. Překročil řeku a vydal se proti egyptské armádě, která byla v Karkemíši... Jeho vojsko bojovalo s egyptskou armádou; porazil ji, takže přestala existovat...

Během tohoto tažení Nebúkadnesar dobyl celou oblast Hatti.⁶ Nabopolasar byl babylónským králem dvacet jedna roků. V měsíci Ab (srpnu) zemřel (dosl. „naplnil se jeho osud“); v měsíci Elul (září) se Nebúkadnesar vrátil do Babylónu a usedl na královský trůn.⁷

V tomto roce tedy došlo ke změně babylónského krále. Nebúkadnesar, který jako korunní princ velel armádě, ponechal zajatce v rukou svých generálů a pouštní zkratkou se spěšně vrátil do Babylónu. „Jeho spěch nepochybně vyvolala snaha zabránit tomu, aby ho někdo připravil o trůn.“⁸ Asi rok po této bitvě k němu přišli všichni králové Syropalestiny, aby se mu poklonili a vzdali mu hold.⁹

V Ex 34,24 je zaznamenáno, že Bůh zaslíbil nadpřirozenou ochranu izraelského lidu: „Nikdo nebude žádostiv tvé země, když se půjdeš třikrát v roce ukázat před Hospodinem, svým Bohem.“ Podmínkou tohoto zaslíbení však bylo, že lidé budou uctívat pouze Hospodina a budou dodržovat ustanovení smlouvy – včetně toho, že budou věrně dodržovat sobotní odpočinek (Jr 17,20–27). V Př 16,7 je napsáno: „Líbí-li se Hospodinu cesty člověka, vede ku pokoji s ním i jeho nepřátele.“ Na několika místech Starého zákona je zaznamenáno, že dvojí exil a utrpení

v Asýrii a v Babylóně byly důsledkem toho, že izraelský lid porušoval tuto smlouvu modlářstvím a útiskem svých bližních. V 2Pa 36,15.16 je to popsáno těmito slovy: „Hospodin, Bůh jejich otců, k nim nepřetržitě posílal své posly, protože měl soucit se svým lidem i se svým příbytkem. Oni však Boží posly zesměšňovali, pohrdali jeho slovy a jeho proroky prohlašovali za podvodníky, takže Hospodinovo rozhořčení dolehlo na jeho lid a nebyl, kdo by ho zhojil.“

V proslulém poselství proneseném v jeruzalémském chrámu prorok Jeremjáš vybízel lid, aby reformoval svůj život, a varoval ho: „Nespoléhejte na klamná slova, je to chrám Hospodinův, chrám Hospodinův, chrám Hospodinův“ (Jr 7,4). Slepá důvěra v zaslíbení „Bůh je v jeho středu (Jeruzaléma), Bůh mu pomáhá hned při rozbřesku jitra“ (Ž 46,5) nebyl dopředu podepsaný šek. Lid vyčerpával míru Božího nesmírného milosrdenství a nakonec už „neexistoval žádný (jiný) prostředek“ než vyhnanství. „Tak se naplnilo slovo Hospodinovo: „Dokud si země nevyňahradí své dny odpočinku, bude odpočívat po všechny dny, co bude zpustošena, až se vyplní sedmdesát let.““ (2Pa 36,21)

Daniel otevírá svou knihu v 1. kapitole krátkou zprávou o babylónské invazi do Jeruzaléma a končí vítězstvím věřících v babylónském paláci. Struktura příběhu zaznamenaná v této kapitole je soustředná, záměrně přechází od porážky k vítězství:

1. Porážka (Da 1,1.2)
2. Vzdělávání (Da 1,3–5)
3. Odolnost (Da 1,6–16)
4. Vítězství (Da 1,17–21)

Nejdelší část příběhu v kapitole (Da 1,6–16) je věnována tomu, jak mladí mužové odolávají vlivu babylónské kultury a náboženství. Délku Danielova působení a délku babylónského zajetí vymezují dva údaje, které souvisejí s hlavním příběhem. První nacházíme v prvním verši první kapitoly a druhý v posledním verši.

1. Porážka (Da 1,1.2)

Úvod Danielovy knihy tvoří zpráva o obléhání Jeruzaléma babylónskou armádou, po které následuje důležitá připomínka, že Bůh měl tuto tragickou událost dějin Judska plně pod kontrolou.

¹Ve třetím roce kralování Jójakíma, krále judského, přitáhl Nebúkadnesar, babylónský král, k Jeruzalému a oblehl jej. ²Panovník Hospodin mu vydal do rukou judského krále Jójakíma a část nádob Božího domu. Nebúkadnesar je dopravil do země Šineáru, do domu svého božstva; nádoby dal dopravit do klenotnice svého boha. (Da 1,1.2)

Poznámky (Da 1,1.2)

Da 1,1

„*Ve třetím roce*“ První slovo použité v hebrejském textu tohoto verše je *bišnat* a znamená „tohoto roku“. Protože toto slovo otevírá čtenáři celou knihu, připomíná a odkazuje na první slovo v Genesis, *berešit*, které doslova znamená „na počátku“. Obě slova jsou kombinací předložky *b* – „v“, která je spojována s ženským podstatným jménem. Stojí za to si toho povšimnout, i když je to patrně náhoda.

Text odkazuje na třetí rok vlády krále Jójakíma, kdy Nebúkadnesar poprvé v roce 605 př. n. l. zaútočil na Jeruzalém. Z této zprávy je zřejmé, že její autor používá metodu nástupního roku vlády panovníka, což bylo v souladu s praxí, která byla v Babylóně běžná. Podle této chronologické metody první oficiální rok vlády krále začal oslavou nového roku (Akitu) po jeho usednutí na trůn. To znamená, že událost uvedená v tomto verši proběhla v nástupním roce Nebúkadnesara spíše než v prvním roce jeho oficiální vlády. Naproti tomu prorok Jeremjáš, který žil v Jeruzalémě, používal systém bez nástupního roku, a proto první rok krále Nebúkadnesara byl „čtvrtým rokem vlády Jójakíma, syna Jóšijášova, krále judského, což byl první rok Nebúkadnesara, krále babylónského“ (Jr 25,1; 46,2). Tyto dvě metody počítání roků vlády krále Jójakíma je možné znázornit tímto způsobem:

Da 1,1 (Babylón)

nástupní rok	první rok	druhý rok	třetí rok
--------------	-----------	-----------	-----------

Jr 25,1 (Jeruzalém)

první rok	druhý rok	třetí rok	čtvrtý rok
-----------	-----------	-----------	------------

„**kralování Jójakíma, krále judského**“ Jójakímův otec, král Jóšijáš, zemřel v Megidu v bitvě u Háraru v roce 609 př. n. l. (2Kr 23,34). Jójakímův bratr Jóachaz se stal králem místo Jóšijáše, později ho ale sesadil egyptský faraón Nėko, který na judský trůn dosadil Jójakíma. Původně se jmenoval Eljakím, v 2Pa 36,2–4 je zaznamenáno, že mu Nėko změnil jméno na Jójakíma (2Kr 23,34). I když mu v roce 605 př. n. l. nechal král Nebúkadnesar nasadit bronzová pouta, aby ho „odvedl do Babylónu“ (2Pa 36,5–8), neexistuje žádný důkaz o tom, že by ho tam nechal odvést. Ve skutečnosti 2Kr 24,6 naznačuje, že Jójakím zemřel v Judské zemi. Jeho syn Jójakín byl odveden do Babylónu v roce 597 př. n. l. Nalezený klínový text z Babylónu vyjmenovává podrobný výčet jídla, které dostával judský král Jójakín a jeho synové.¹⁰

„**přítáhl Nebúkadnesar, babylónský král**“ Nebúkadnesar II. (605–562 př. n. l.) byl druhým vládcem Novobabylónské říše, která ovládala starověký Blízký východ téměř jedno století. Tento verš, stejně jako Jr 46,2, ho označuje slovem *melek* – „král“, přestože je to anachronismus. V době bitvy u Karkemíše byl Nebúkadnesar pouze korunním princem. Anachronizmy nacházíme v Bibli i na jiných místech, například označení místa, které se jmenuje Bét-el (Gn 12,8), Da (Gn 14,14) a možná také Raamses (Ex 1,11).

Jméno „Nebúkadnesar“ (*Nebukadnecar*) je psáno stejně na všech třiceti dvou místech v prvních kapitolách knihy Daniel. Toto jméno vychází z původní babylónské verze *Nabu-kudurri-usur*, což doslovně znamená „Ó Nabu, ochraňuj mého potomka (nejstaršího syna)!“ nebo „Ó Nabu, ochraňuj hraniční kámen.“ Jeremjášova kniha používá obě psané verze. Někteří badatelé přišli s myšlenkou, že psaná verze jména Nebúkadnesar mohla být výsledkem úmyslného zkreslení jména krále nějakou opoziční skupinou v Babylóně.¹¹

Název „Babylón“ může označovat buď hlavní město říše, nebo její hlavní provincii známou také jako Babylónie.

„**oblehl jej**“ Ani tento, ani žádný jiný biblický či mimobiblický text nenaznačuje, že by v roce 605 př. n. l. proběhla bitva o Jeruzalém. Nejpravděpodobnější proto je, že se Jójakím vzdal Babylónanům bez boje, což může vysvětlovat skutečnost, že nebyl odveden do babylónského zajetí.

Da 1,2

„**Panovník Hospodin mu vydal**“ V tomto kontextu je použito slovo *Adonaj* – „Panovník“ (ne tedy Boží smluvní jméno *JHVH* – „Pán“ nebo obecný výraz *Elohim* – „Bůh“). Autor použil toto Boží jméno nejpravděpodobněji proto, aby ukázal, že se Bůh podílel na popisovaných událostech.

Panovník je nekonečně větší než pouhé místní božstvo. Kromě toho, že Bůh je ochráncem Izraele, je také Pánem celé země. Tento výrok také obsahuje první ze tří výskytů slovesa „dal“ (*n-t-n*) v této kapitole. Dále se pak vyskytuje ve verších 9 a 17. Jeho výskyt v tomto verši naznačuje, že Bůh měl situaci plně pod kontrolou, když se vůdcové Jeruzaléma vzdali babylónské armádě.

„do rukou“ Slovo „ruka“ (*jad*) se často používá k vyjádření moci a autority člověka. V kombinaci s pasivní formou slovesa „dát“ (*n-t-n*) znamená porážku ve vojenském konfliktu (Da 11,11).

„judského krále Jójakíma“ Více v poznámce k Da 1,1.

„a část nádob Božího domu“ Po vyhrané bitvě si vítězná armáda odnesla kořist do své země. Trofeje zahrnovaly některé posvátné předměty z chrámu, jako byly vzácné nádoby používané při obětních rituálech. Nezřídka se k nim však připojily i různé modly. Vítězové to dělali proto, aby ukázali, že jejich bohové převyšují bohy poraženého národa (1Sa 5,2; 21,9; Da 11,7,8; Jl 3,5). Například prorok Jeremjáš prohlásil: „A Kemoš (bůh Moábců) půjde s přesídlenci, spolu s ním jeho kněží a velmožové“ (Jr 48,7). Dodal také, že totéž se stane Milkómu, bohu Amónovců (Jr 49,3).

Posvátné předměty, které byly odneseny, byly podle 2Pa 4,16 „hrnce, lopaty, vidlice a všechny příslušné předměty“. Da 5,2 doplňuje, že šlo i o „zlaté a stříbrné číše“. Ezd 1,11 uvádí, že Babylónané odnesli celkem pět tisíc čtyři sta zlatých a stříbrných nádob. Da 1,2 upřesňuje, že v této době byly do Babylónu dopraveny pouze „některé“ posvátné nádoby. Zbytek pak byl odvezen během následných invazí. V Jr 27,16–22 je uvedeno, že „Nebúkadnesar, král babylónský, nechal zbytek předmětů, zbylých v tomto městě“. Předměty, které byly odvezeny z jeruzalémského chrámu, byly jediným materiálním pojítkem mezi prvním a druhým chrámem (Ezd 1). Z popisu v knihách Daniel a Ezdráš vyplývá, že král Nebúkadnesar zacházel s posvátnými nádobami s úctou.

„do země Šineáru“ řecký překlad (Septuaginta) překládá tento výraz jako „Babylón“. Původní hebrejské slovo zní Šinar. Bylo to jedno z tradičních označení města (a také provincie) Babylónu. Toto jméno nacházíme na několika dalších místech Starého zákona (Gn 10,10; 11,2; 14,1,9; Iz 11,11 a Za 6,10). V minulosti se někteří badatelé pokoušeli spojit Šineár se zemí Sumerů, tradičně známou jako kolébka první civilizace. Nejlepší je však tento termín považovat za označení Babylónie.

Označení „Šineár“ však v kontextu této kapitoly odkazuje na příběh o budování města Babylón s jeho věží. Podle Genesis 11 tento projekt skončil zmatením. Autor tak připomíná čtenáři, že Bůh povolal Abrahama, otce národa, aby toto místo zmatků opustil a odešel do zaslíbené země (Gn 12,1–3). Danielova 1. kapitola vykresluje Abrahamovy potomky, izraelské zajatce, v opačné roli zkušenosti jejich předka. Když šli společně s chrámovými předměty do Babylónu, tak to bylo určitým převrácením Abrahamovy cesty víry.

Obchodní cesta do Babylónu, po níž šli zajatci, směřovala od Jeruzaléma na sever, směrem k městům Ribla a Chamát. Pak vedla podél řeky Eufrat jihovýchodním směrem. Bylo to více než tisíc kilometrů.

„do domu svého božstva“ V původním hebrejském textu jsou použita slova „dům jeho boha (bohů)“ (*bejt elohajo*). Stojí v protikladu k dříve použitému výrazu „chrám Boží“. Předměty byly uloženy v Esagile — babylónském chrámu postaveném na počest patrona města, boha Marduka, jehož oblíbené jméno bylo *Bél* — „pán“ (Iz 46,1). Jelikož král Nebúkadnesar uctíval tohoto boha (Da 4,8), pojmenoval svého nejstaršího syna, korunního prince, Amel-Marduk (po Evíl-merodakovi; 2Kr 25,27; Jr 52,31). Ezd 1,7 a 5,14 upřesňují, že nádoby „dal do domu svého boha“ a zůstaly v něm po celou dobu zajetí Judejců. Je pozoruhodné, že výraz „jeho bůh“ je v tomto verši uveden dvakrát, pravděpodobně kvůli zdůraznění.

Výklad (Da 1,1.2)

Da 1,1

Jak bylo již dříve uvedeno, první dva verše tvoří nejen úvod této kapitoly, ale jsou i úvodem celé knihy Daniel. Představují čtenáři jednu z nejdramatičtějších událostí v historii Judského království. Vyhnanství v Babylóně, které začalo **ve třetím roce vlády Jójakíma**, znamenalo konec politické nezávislosti Božího vyvoleného lidu a davidovské dynastie národa. Úvodní slova kapitoly představují historické, geografické i teologické nastavení celé knihy. „Historicky patří příběhy do doby babylónského zajetí. Geograficky jsou umístěny do Babylónu. Teologický kontext zdůrazňuje, že příčinou zajetí není neschopnost Hospodina ubránit Jeruzalém, ale situace je spíše záměrným Božím jednáním.“¹²

Izraelci považovali Jeruzalém za nádherný. V Ž 48,2 je zaznamenáno: „Jak se vypíná k potěše celé země.“ Babylónané si zase cenili Babylónu jako „skvostu mezi královstvími, pyšné okrasu Chaldejců“ (Iz 13,19). Prorok Abakuk napsal, že Bůh Kaldejce z Babylónu může použít jako nástroj soudu nad lidem své smlouvy (Abk 1,6). A právě **ve třetím roce vlády Jójakíma** proběhl tento soud, když se judský král vzdal Babylóňanům. Předtím byl vazalem egyptského faraóna Néka, který ho ustanovil za vládce nad Judeou. Samotná zmínka o jménu krále Jójakíma v tomto verši čtenáři připomíná krále, který se opovážil rozřezat a spálit na ohni svitek obsahující Boží poselství, jež Bůh poslal prostřednictvím proroka Jeremjáše (Jr 36,22–24). Pokud jde o Nebúkadnesara, tento verš ho s určitou nadsázkou nazývá **babylónským králem**, i když byl ve skutečnosti teprve korunním princem.

Babylón se více než sto let poté, co Asyřané odvedli do zajetí obyvatele severního Izraelského království (v roce 722 př. n. l.), zmocnil Jeruzaléma, hlavního města Judského království. Předtím než Babylóňané porazili Egyptany u Karkemíše, bylo Judské království spojencem Egypta. Babylónská armáda obléhala Jeruzalém celkem třikrát — o dvou posledních invazích máme detailnější zprávy z mimobiblických zdrojů. Během prvního tažení, které následovalo po porážce egyptské armády (Jr 46,1–12), se král Jójakím vzdal Babylóňanům. Při této příležitosti byli odvedeni Daniel a další členové judské šlechty do vyhnanství v Babylóně. Během druhého tažení, když byl králem v Jeruzalémě Jójakín, Babylóňané odvedli do zajetí krále, kněží a knížata. V této skupině exulantů byl i Danielův současník Ezechiel. Přibližně o deset let později byl do zajetí odvečen i král Sidkijáš a většina zbývajících lidí. V Palestině pak žili pouze nejchudší z chudých, kteří byli označováni jako „lid země“ (*am ha-arec*).

Tři hlavní babylónské invaze můžeme shrnout následovně:

1. V roce **605 př. n. l.** byli odvedeni do Babylónu členové královské rodiny a šlechty, včetně Daniela a jeho přátel (2Kr 24,1.2; 2Pa 36,5–7).
2. V roce **597 př. n. l.** byli do exilu v Babylóně odvedeni král Jójakín, knížata a kněží, včetně proroka Ezechiela (2Kr 24,10–14; 2Pa 36,10).
3. V roce **586 př. n. l.** byli do babylónského zajetí odvedeni král Sidkijáš a všichni zbývajcí lidé (2Kr 25,1–21; 2Pa 36,17–20).

Da 1,2

Autor knihy konstatuje, že **Panovník vydal** do rukou Babylóňanů judského krále a část nádob z chrámu. Věrným lidem toto otevřeně prohlášení odhaluje, že Bůh měl situaci pod kontrolou a že je zdrojem jejich síly a odvahy. Vždyť přece Bůh ústy proroka Jeremjáše nazval krále Nebúkadnesara „svým služebníkem“ (Jr 27, 6). A nestanovil snad Hospodin časový limit pro vyhnanství v Babylóně (Jr 29,10)?

Panovník vydal judského krále, zajatce a svaté předměty do rukou nepřítele. Vzhledem k tomu, že král Jójakím se vzdal Babylóňanům, tak nebyl přesídlen do Babylónu a zemřel v Judsku (2Kr 24,6). Osudy zajatců a chrámových předmětů však byly úplně odlišné, protože **byli přemístěni** do Babylónu.

Když sousední národy sledovaly porážku Jeruzaléma a přemístění chrámových předmětů do Mezopotámie, musely dojít k závěru, že bůh Marduk (*Bél*) zvítězil nad Hospodinem, který přebývá v Jeruzalémě — a že se také stal zajatcem odvedeným do Babylónu. „Války se vedly ve jménu bohů, kterým patřila kořist. Chrámové předměty jsou kořistí, která symbolizuje zajetí poražených bohů i lidí.“¹³ Jelikož si Židé nevytvářeli zpodobení svého Boha, Babylóňané si namísto nich do svého chrámu odnesli chrámové předměty.¹⁴ „To mělo všem ukázat, že bohové Babylónu zvítězili na Bohem Jeruzaléma.“¹⁵

Knihy Daniel byla částečně napsána také proto, aby tuto mylnou představu vyvrátila. Důrazně také dosvědčuje, že se Hospodin nikdy nemohl stát zajatcem Marduka, boha Babylónu. Vždyť všechny dřívější pokusy zajmout Boha Izraele pohanskými bohy ztroskotaly (1S 5). Král Nebúkadnesar sice porazil Jeruzalém a jeho lid, ale dokázal to jen proto, že Bůh dovolil, aby se to stalo. Už v době krále Chizkijáše, dávno předtím, než se toto neštěstí odehrálo, Bůh ústy proroka Izajáše předpověděl, že posvátné nádoby budou jednoho dne odneseny do Babylónu (Iz 39,6). Stejný Bůh neustále řídil události ve světě. Byl to on, kdo stanovil hranice Novobabylónské říše a její nadvládu nad ostatními národy.

Zmínka o předmětech z chrámu, která je na začátku knihy Daniel, zároveň připravuje čtenáře na příběh o Belšasarově hostině v 5. kapitole, jež naopak popisuje pád Babylónu.

Záměrné použití archaického jména Šineár k označení Babylónu vede čtenáře zpět k příběhu z Gn 11, v němž se lidská rasa pokouší vzdorovat Božímu plánu tím, že vybuduje impozantní věž, která má stát v hlavním městě světa. Tento příběh se sarkastickým a humorným nadhledem líčí, že to bylo na místě zvaném *Bábel*, které je možné přeložit jako „zmatek“, a jak byl tento projekt nakonec zrušen.¹⁶ V další kapitole (Gn 12) Bůh povolává Abrama, aby opustil místo vzpoury a zmatku a šel do země, kterou zaslíbil jeho potomkům, protože v ní „dojdou požehnání veškeré čeledi země“ (Gn 12,3). Abram zahájil svoji cestu víry v Cháranu (Gn 12,4) a pokračoval až k Bét-elu (Gn 12,8) a Negebu (Gn 13,3).

O několik let později se Abrahamův vnuk Jákob zpronevěřil víře svého děda tím, že oklamal svého bratra a musel uprchnout z domu svého otce. Jákob opustil Beer-šebu (Gn 28,10), hlavní sídlo Negebu, odešel do Bét-elu (Gn 28,19) a nakonec dorazil do města Cháran v Mezopotámii (Gn 29,4). Podobným způsobem se Abrahamovi potomci, kteří opustili zaslíbenou zemi a šli do exilu **do země Šineár**, zpronevěřili cestě víry jejich předka. „Nyní, když Abrahamovi potomci porušili smlouvu, se díky zajetí vracejí zpět do Šineáru.“¹⁷ Použití výrazu „Izraelců“, nebo doslovně „synů Izraele“ (Jákoba) v Da 1,3, je s největší pravděpodobností záměrné — připomíná čtenáři, že tito zajatci jdou cestou jako Jákob. Jelikož se vraceli do Mezopotámie, šli ve skutečnosti ve stopách svého otce Jákoba, který se jako první člen rodiny zpronevěřil Abrahamově cestě víry do zaslíbené země.

Bibliční proroci se na babylónskou zemi dívali jako na centrum modlářství. Prorok Zacharjáš se ve vidění dozvěděl, že země Šineár je „sídlím svévole a bezbožnosti“ (Za 5,5–11). Daniel a jeho lid šli do zajetí hlavně proto, že porušili Boží smlouvu. Židovští rabíni později vyprávěli příběh, který se pokoušel odpovědět na otázku, proč Izrael musel jít do zajetí v Babylóně, a ne do jiné země. Bylo to prý „proto, že tam byl Abrahamův domov. To je však hledání vysvětlení za každou cenu. Jak to bylo ve skutečnosti? Je to, jako by muž propustil svou ženu, protože ho podvedla. A poslal ji zpátky do domu jejího otce.“¹⁸ Někteří komentátoři zdůrazňují skutečnost, že po babylónském zajetí „se modlářství už nikdy znovu nestalo hlavním pokušením pro Izrael“.¹⁹

2. Vzdělávání (Da 1,3-5)

Po stručné zmínce o Nebúkadnesarově vítězství nad Jeruzalémem se text zaměřuje na některé ze zajatců, kteří byli vybráni a odvedeni do Babylónu, aby byli podrobeni zvláštnímu vzdělávání.

³Pak rozkázal král Ašpenazovi, vrchnímu nad dvořany, aby přivedl z Izraelců, a to z královského potomstva a ze šlechty, ⁴jinochy bez jakékoli vady, pěkného vzhledu, zběhlé ve veškeré moudrosti, kteří si osvojili poznání, rozumějí všemu vědění a jsou schopni stávat v královském paláci a naučit se kaldejskému písemnictví a jazyku. ⁵Král pro ně určil každodenní přiděl z královských lahůdek a z vína, které pil při svých hodech, a dal je vychovávat po tři roky. Po jejich uplynutí měli stávat před králem. (Da 1,3–5)

Poznámky (Da 1,3-5)

Da 1,3

„*Ašpenaz*“ I když se objevily názory, že je to staroperský termín, který znamená „hostinský“, většina starověkých a moderních překladů tento výraz chápe jako osobní jméno. Toto jméno je ověřeno i z mimobiblických zdrojů.

„*vrchnímu nad dvořany*“ Slovo „soudní úředník“ (*saris*) se někdy překládá jako „eunuch“, protože původně označoval vykleštěného muže (Iz 56,3). Hebrejský název „vrchní eunuch“ (*rab saris*) označoval osobu odpovědnou za královský harém (za jeho ženskou sekci).²⁰ Později se však sémantický rozsah tohoto termínu rozšířil natolik, že zahrnoval jakéhokoliv důvěryhodného královského úředníka (2Kr 18,17; Jr 39,3.13). Například Josefův pán Potífar je v Gn 39,1 nazván jako *saris*. Ašpenaz jako „hlavní palácový služebník“²¹ byl člověkem odpovědným za vzdělávání královského dorostu. Byl přímo zodpovědný samotnému králi za jejich úspěšnou přípravu (Da 1,18). V Da 1,4 je zmíněno, že mladí Židé byli tělesně dokonalí — což naznačuje, že není pravděpodobné, že by z nich v Babylóně udělali po fyzické stránce eunuchy.

„*z Izraelců*“ Text doslovně říká „někteří ze synů Izraele“ (*mibnej jisrael*). Množné číslo podstatného jména „synové“ (*bene*) zde vyjadřuje příslušnost k určité skupině. Proto je nejlepší slovní spojení *mibnej jisrael* překládat jako „někteří z Izraelců“.²² Jméno Izrael čtenáře odkazuje na patriarchu Jáкова, který strávil část svého života v Mezopotámii. Použití tohoto výrazu je tedy „s největší pravděpodobností teologické“.²³ Jméno Izrael se v Danielově knize nachází pouze zde a v 9. kapitole.

„*z královského potomstva a ze šlechty*“ Není jasné, jestli tyto dva pojmy mluví o jedné skupině — tedy že královská rodina byla i šlechta, nebo se jedná o dva samostatné významy, jak vyplývá z uvedeného překladu. Označení „ta šlechta“ (*ha-partmim*) pochází z perštiny a nachází se pouze na tomto místě a v knize Est 1,3 a 6,9. Tento detail poskytuje další informace o rodinném pozadí Daniela a jeho přátel. Mohli být členy královské rodiny davidovské linie nebo šlechtické rodiny z Judska. Tradice naznačuje příbuznost čtyř mladých mužů buď s králem Sidkijášem (Josephus), nebo s králem Chizkijášem (Jeroným).²⁴ Je tedy pravděpodobné, že v obou případech už měli nějaké předchozí diplomatické vzdělání ve své vlasti.

Da 1,4

„*jinochy*“ Výraz „mladí muži“ (*gladim*) znamená, že tito mladí lidé byli ve věku dospívání (Gn 37,30). Je pravděpodobné, že v době, kdy byli tito čtyři Hebrejové odvedeni do Babylónu, jim bylo mezi patnácti a osmnácti roky. Tento věk je definován tím, že se mladý člověk vzdělává

a učí.²⁵ I Josef měl přibližně osmnáct roků, když ho prodali do otroctví (Gn 37,2). Stejně slovo v 1Kr 12,8 popisuje mladé přátele krále Rechabeáma, kteří s ním vyrůstali a stali se jeho rádci.

„bez jakékoli vady“ Výraz „bez vady“ (*ejn bahem kol mum*) byl využíván k popisu izraelských kněží, kteří sloužili ve svatyni (Lv 21,17–23), a obětí (Lv 22,18–25). Termín „vada“ (*mum*) se také používá v nenáboženských souvislostech. Na Abšalómovi, „nebylo žádné poskvrny“ (2Sa 14,25), podobně jako na milovaném muži v Písni písní (Pís 4,7) a Jóbovi (Jb 31,7).

„zběhlé ve veškeré moudrosti“ Hebrejské slovo „zručný, moudrý“ (*maskilim*), které je zde použito, popisuje někoho, kdo je obezřetný a má vhléd. Jak toto podstatné jméno (Da 12,3), tak i jeho kořen (Da 9,22) hrají významnou roli v druhé části knihy, která obsahuje vidění a odhaluje božský původ moudrosti a poznání. „Je důležité, že tito mladí mužové jsou také popsáni jako *maskilim*, termínem, který později v knize popisuje ty, kdo v budoucnosti budou „moudří“ a budou pomáhat dalším v porozumění, a to i za cenu jejich utrpení, a dokonce i smrti (Da 11,33.35; 12,3.10).“²⁶

„kteří si osvojili poznání, rozumějí všemu vědění“ Původní význam *vjodej daat* doslovně znamená „ti, kdo znají poznání“. Toto spojení dvou forem stejného slovního kořene se v biblické hebrejštině vyskytuje běžně, tzv. paronomasie. Jeho účelem je položit důraz na určité lidi, události nebo činy.

„jsou schopni stávat v královském paláci“ Doslovný význam fráze *vaašer koach bahem* je: „a ti, ve kterých je síla, aby mohli stávat (v královském paláci)“.

„naučit se“ Učit je má Ašpenaz (více v poznámce k Da 1,3).

„kaldejskému písemnictví a jazyku“ Původní text označuje Babylóňany jako „Kaldejce“ (*kasdim*). V Bibli jsou oba zeměpisné názvy „země Kaldejců“ a „Babylónie“ zaměnitelné (Jr 24,5; 25,12; Ez 1,3). V současnosti se většina badatelů domnívá, že jazykem Kaldejců byla akkadština.²⁷ Dříve byl rozšířen názor, že „původně mluvili aramejsky“.²⁸ Třemi centry učenosti byla města Sippar, Uruk a Babylón.

Jazykovědné učební osnovy pravděpodobně zahrnovaly akkadštinu, která byla semitským jazykem. Akkadština se psala klínovým písmem na hliněné tabulky, které se nejdříve sušily na slunci a pak se vypálily a vytvrdily v peci. Učební plán zahrnoval také sumerštinu, která byla tradičním jazykem babylónského náboženství. Hlavně se však Hebrejové učili aramejštinu, která byla mezinárodním jazykem obchodu a diplomacie.

Učební osnovy obecného vzdělání zahrnovaly matematiku, astrologii a interpretaci snů. Věštění a výklad znamení byly dva důležité obory, které vyžadovaly „široce pojaté vzdělání v babylónské rozsáhlé literatuře výkladu znamení“.²⁹ V královské službě pracovali „písaři, poradci, mudrci, diplomati, guvernéri provincií a ti, kteří patřili ke královské domácnosti“.³⁰

Da 1,5

„z královských lahůdek“ Hebrejské *pat bag* znamená „bohaté jídlo“ nebo „vybrané jídlo“. Pochází ze starobylého perského slova *patibaga*, jež původně znamenalo „oběť“ nebo porci zvláštního jídla, které se podávalo v královském paláci. Toto slovo je spojeno se slovem „král“ (*melek*), což podtrhuje skutečnost, že náklady na tuto bohatou stravu hradil král, který ji poskytoval. Výraz *pat bag* se vyskytuje v Bibli pouze na tomto místě a v Da 11,26. Obecné výrazy označující „jídlo a pití“, které se běžně používají v Bibli, jsou uvedeny v Da 1,10. V této souvislosti je zajímavé, že byly objeveny starověké texty z doby panování Nebúkadnesara, které doslovně uvádějí, jaké příděly jídla dostával uvězněný judský král Jójakim a jeho rodina. Potvrzují tak historicitu výroků, které nacházíme v Jr 52,34 a 2Kr 25,30. Více v poznámce k Da 1,10.

„*vychovávat po tři roky*“ V textu je použito sloveso „cvičit“ nebo „vychovávat“ (*g-d-l*). Je možné ho však přeložit i jako „dosáhnout velikosti“. V Iz 1,2³¹ je spojeno s výchovou dětí. Tento výraz hraje důležitou roli v druhé části knihy, kde je ve vidění často spojován s pýchou (Da 8,8–11). Badatelé na základě některých mimobiblických důkazů zastávají názor, že v Persii a patrně i v Novobabylónské říši bylo standardní praxí tříleté vzdělání.³² Verše 18 a 19 doplňují další informace o vzdělávání a upřesňují, že na konci tohoto období měli být mladí muži přezkoušeni; závěrečná zkouška měla zahrnovat i rozhovor s králem.

„*měli stávat před králem*“ Tento technický termín (*jaamdu lipnej ha-melek*), který označoval královskou službu, se používá v Bibli běžně (1Kr 10,8; 12,8). V Dt 10,8 a 2Pa 29,11 je toto slovní spojení použito v náboženském smyslu.

Výklad (Da 1,3-5)

Da 1,3

Určení zajatci byli vybráni pro speciální vzdělávání. Pokud by se pak vrátili do své domovské země, měli by sloužit jako životně důležité spojení mezi palácem a provinciemi říše. Odborníci se liší v tom, jestli byli vybráni už v Jeruzalémě, nebo teprve až v Babylóně. Kromě čtyř mladých mužů zmíněných v 6. verši byli nepochybně vybráni i další mladí mužové — jak z Judska, tak i z ostatních zemí Sýrie a Palestiny, které si Nebúkadnesar podmanil. Příběh se však soustřeďuje na tyto čtyři muže.

Ašpenaz, *vrchní nad královskými dvořany*, byl odpovědný za výběr a vzdělávání mladých zajatců. Jelikož je v tomto verši nazýván doslovně „hlavním eunuchem“, někteří badatelé dospěli k závěru, že všichni *mladí mužové*, o kterých se zde hovoří, včetně Daniela a jeho přátel, se také skutečně stali „eunuchy“. I když je pravda, že hebrejský výraz v úzkém smyslu může popisovat vykeštněného člověka („Hle, jsem strom suchý“ — Iz 56,3), v širším sémantickém smyslu může označovat jakéhokoliv důvěryhodného královského úředníka. Například Potifar v Genesis 39,1 je nazván termínem *saris*, i když byl ženatý. Lze tedy říci, že „není nutné dojít k závěru, že (hebrejští) mladí mužové v Babylóně byli eunuchy“.³³

Da 1,4

Mladí mužové byli ve věku mezi patnácti a osmnácti roky, což je ideální věk pro výchovu a vzdělávání. Text se zmiňuje o několika kritériích pro jejich výběr: rodinné zázemí, fyzický vzhled, intelektuální schopnosti, předpoklad pro rychlé učení a pochopení způsobu chování v paláci (etikety). Fyzicky museli být *bez vady*. Bible je popisuje stejným výrazem jako kněží a oběti, které byly přinášeny ve svatyni (Lv 21,17–23; 22,18–25). Stejným slovem je však popsán i Abšalóm (2Sa 14,25) a „milý“ v Písni písní (Pís 4,7). „Od babylónských věstců se očekávalo, že když přistupují k bohům, tak mají ‚své tělo, ruce a nohy bez vady‘“.³⁴

Kaldejci v Novobabylónské říši byli vládnoucí skupinou — byli kněžími boha Marduka (srov. Iz 46,1). Kromě toho byli strážci babylónských posvátných tradic. Etnicky byli součástí semitské rodiny národů. Předtím, než ovládli Babylónii, žili v oblasti na jih od města Babylón. Bible častokrát zaměňuje názvy Kaldejci a Babylónané.

Dříve než se čtyři mladí Židé dostali do zajetí, hlavní roli v jejich životě a poznávání hrálo zjevené Boží slovo. V Babylóně se však museli začít zabývat mezopotamskou literaturou a vědou. Některé disciplíny, které se v Babylóně praktikovaly, představovaly pro tyto mladé muže vážný problém. Mojžíšův zákon například striktně zakazuje praktikování magie a věštění (Dt 18,9–14), stejně jako bibličtí proroci (Iz 8,19,20). Je nutné poznamenat, že tyto zákazy se nutně netýkaly poznání těchto skutečností, ale jejich praktikování.³⁵

Da 1,5

V souladu se starodávnými zvyklostmi zajišťoval **výběr jídla** a vína pro všechny, kdo přebývali nebo sloužili v královském paláci, sám král (1Kr 4,7). Tímto způsobem si král přivlastňoval zásluhy i za jejich úspěchy. Text opakovaně uvádí, že jídlo a pití pocházely **z královského stolu**. Mladí Hebrejové však byli přesvědčeni, že jídlo, pití, ale i život a moudrost dává Hospodin, který vše stvořil, a ne král nebo bohové, jimž důvěřoval.

Babylónané naplánovali vzdělávací proces na **tři roky**. Potom měl být vyhodnocen pokrok mladých mužů při závěrečné zkoušce, jejíž součástí byl i rozhovor s králem Nebúkadnesarem (Da 1,18.19). Po úspěšném zvládnutí této zkoušky by mladí muži měli být schopni „stát před králem“, což prakticky znamenalo královskou službu, která zahrnovala sekulární povinnosti (1Kr 10,8; 12,8) i náboženskou oblast (2Pa 29,11).

Knihy Daniel poskytuje dost důkazů o tom, že Daniel v Babylóně studoval svitek proroka Izajáše. Čtyři mladí Židé pravděpodobně velmi dobře znali jeho výroky, že zajetí je součástí Božího plánu. Poté, co babylónská delegace navštívila Jeruzalém, prorok Izajáš řekl králi Chizkijášovi: „Slyš slovo Hospodina zástupů! Hle, přijdou dny a bude odneseno do Babylónu všechno, co je v tvém domě, poklady, které nahromadili tvoji otcové až do tohoto dne. Nic tu nezůstane, praví Hospodin. I některé tvé syny, kteří z tebe vzejdou, které zplodíš, vezmou a stanou se kleštěnci v paláci krále babylónského“ (Iz 39,5–7). Daniel a jeho přátelé museli číst tato slova více než jednou a to jim umožňovalo pochopit, jakou roli hraje Boží prozřetelnost v historii Judského království, stejně jako v jejich životě. Jejich důvěra v Boží vedení „nezabránila tomu, že byli odvedeni do zajetí, ale poskytla jim příležitost, aby během zajetí mohli vydávat svědectví o své víře“.³⁶

3. Odolnost (Da 1,6-16)

Mladí Židé se snažili odolat tomu, aby převzali babylónskou kulturu a zvyky. To se projevilo jak jejich postojem k novým jménům, která dostali, ale i rozhodnutím, že nebudou jíst a pít z bohatě zásobené tabule, kterou jim král velkoryse poskytoval.

“Z Judejců byli mezi nimi Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. Velitel dvořanů jim změnil jména: Danielovi dal jméno Beltšasar, Chananjášovi Šadrak, Míšaelovi Měšak a Azarjášovi Abed-nego. Ale Daniel si předsevzal, že se neposkvrní královskými lahůdkami a vínem, které pil král při svých hodech. Požádal velitele dvořanů, aby se nemusel poskvrňovat. A Bůh dal Danielovi dojít u velitele dvořanů milosrdenství a slitování. Velitel dvořanů však Danielovi řekl: „Bojím se krále, svého pána, který vám určil pokrm a nápoj. Když uvidí, že jste v tváři přepadlejší než jinoši z vašich řad, připravíte mě u krále o hlavu.“ Daniel tedy navrhl opatrovníkovi, kterého určil velitel dvořanů nad Danielem, Chananjášem, Míšaelem a Azarjášem: „Zkus to se svými služebníky po deset dní. Ať nám dávají k jídlu zeleninu a k pití vodu. Potom porovnáš vzhled náš a vzhled jinochů, kteří jedli královské lahůdky, a učiň se svými služebníky podle toho, co uvidíš.“ Opatrovník je v té věci vyslyšel a zkusil to s nimi po deset dní. Po uplynutí deseti dnů se ukázalo, že jejich vzhled je lepší; byli statnější než ostatní jinoši, kteří jedli královské lahůdky. Opatrovník tedy odnášel jejich lahůdky a víno, které měli pít, a dával jim zeleninu.

Poznámky (Da 1,6-16)

Da 1,6

„**ZJudejců**“ Text doslova zmiňuje „ze synů judských“ (*mibnej jhudah*). Množné číslo podstatného jména „synové“ i zde vyjadřuje příslušnost k určité skupině (více v poznámce k Da 1,3).

„**Daniel**“ Všechna čtyři zde uvedená hebrejská jména jsou theoforická — to znamená, že v sobě nesou nějakou formu Božího jména. Danielovo jméno (*daniel*) znamená „Bůh je můj soudce!“ Slovo „soudce“ se v Bibli často používá v pozitivním smyslu, nese v sobě význam „vysvoboditel“ nebo „zachránce“ (srov. Sd 2,16.18; 3,9.15; 6,14). Tři další biblické texty se zmiňují o lidech, kteří se jmenovali stejně: syn krále Davida (1Pa 3,1), muž, jehož jméno je na seznamu Judejců, kteří se vrátili ze zajetí (Ezd 8,2; Neh 10,6), a postava, o níž hovoří Ezechiel (Ez 14,14.20; 28,3).

Badatelé se různí v názoru, jestli se v případě osoby zmíněné v knize Ezechiel jedná o stejného Daniela, který napsal prorockou knihu. Někteří jsou přesvědčeni, že text hovoří o něm³⁷, zatímco další ho ztotožňují se „spravedlivým vládcem“, který žil v 15. století př. n. l. ve starověkém fénickém městě Ugarit.³⁸ Vzhledem k tomu, že Daniel byl současníkem Ezechiela a po celý svůj život byl proslulý svojí moudrostí (Da 5,11.12), je možné ho ztotožnit s osobou, o které se zmiňuje Ezechielova kniha.

„**Chananjáš**“ Toto jméno, které se objevuje i na dalších místech v Bibli, znamená „Hospodin je milostivý/milosrdný“.

„**Míšael**“ Význam tohoto hebrejského jména není příliš jasný. Jméno pravděpodobně znamená „Kdo je jako Bůh?“

„**Azarjáš**“ Toto jméno je odvozeno od slova „pomáhat“ (*azar*), které se v Bibli vyskytuje často. Znamená „Hospodin pomáhá“. Lze ho najít i ve jménu *Ebenezer* („kámen pomoci“).

Da 1,7

„**Velitel**“ V Da 1,7 je místo slova „velitel“ (*rav* — Da 1,3) použito slovo „princ“, které však může znamenat také „kníže“ či „význačná osoba“ (*sar*). Oba použité termíny jsou synonyma a popisují pozici, kterou Ašpenaz zastával.

„**Beltšasar**“ Při hledání významu tohoto jména se nabízejí dvě varianty. (1) Beltšasar je zkomoleninou běžného babylónského jména *Bél-šarra-usur*, které obsahuje modlitbu k bohu Bělovi (Mardukovi), aby ochraňoval krále.³⁹ (2) Beltšasar obsahuje jméno manželky boha Béla — Bélet (nebo Bélit), které doslova znamená „Ať (bohyně) Bélet ochraňuje krále.“

V této knize je upřednostňována první varianta, protože ji podporuje text z Da 4,5: „Daniel, který má jméno Beltšasar podle jména“ Nebúkadnesarova boha. Je zajímavé, že v řeckém překladu textu Danielovy knihy je toto jméno přepsáno jako Baltazar, což je velmi podobné jménu krále Belšasara z Da 5.

Badatelé přišli v této souvislosti s názorem, že všechna babylónská jména v hebrejském masoretském textu „mohou být záměrně zkreslenými formami jmen, která velebí a vychvalují pohanské bohy“⁴⁰ (ohledně jména Nebúkadnesar je více v poznámce k Da 1,1). K tomuto názoru je přivedla skutečnost, že rekonstrukce žádného ze čtyř babylónských jmen „není úplně přesvědčivá“.⁴¹ To samozřejmě vede k otázce, jaké důvody vedly k záměrnému zkreslení těchto nově daných jmen. Změna tedy nebyla náhodná, ale spíše záměrná — autor knihy chtěl zkomolením jmen vyjádřit nesouhlas s náboženským učením, které jména zdůrazňovala. Chtěl vyzvednout, že žádný Běl ani jeho manželka Bélet (nebo Bélit) či jeho syn Nébo (nebo Nabu) nemohou ochránit život krále. To mohl pouze Bůh Izraele. Je zajímavé, že Daniel ve své knize používá své hebrejské jméno mnohem častěji než babylónské jméno Beltšasar.